

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: KUNNSKAP I PRAKSIS

ARTIKLER OG INNLEGG

SERIØS KONKURRANSE FOR
TOKJELDEHYPOTHESEN

FRA BOKFRONTEN
MÅNEDENS SALME

SØNDAGSTEKSTEN

2. SUNDAG I OPENBERRINGSTIDA
3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN
4. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

KUNNSKAP I PRAKSIS

Den beste læringen i jobb skjer når teori og praksis settes i dialog, midt i aktiviteten, i tillitsfull og kritisk refleksjon. Utfordringen er bare å finne tilstrekkelig tid til slike prosesser, og gi dem en form som engasjerer.

Jeg begynner med to episoder om kunnskap i arbeidet:

For noen år siden ble jeg påspandert middag på fin restaurant av en venn. Restauranten var liten og intim, med kjøkkenet delvis plassert åpent i spiserommet.

Et stykke ut på kvelden dukket sjefskokken opp og stilte seg ved en av benkene. Han hadde med seg en bolle, redskaper og noen ingredienser. Jeg så ikke at han ga noen beskjed, men de andre kokkene samlet seg bare rundt ham. Noen sto bak og så over skuldrene, andre på siden og lente seg frem. Og så begynte han å lage noe.

Jeg vet ikke hva det var. Det så ikke ut til å være noe som skulle serveres denne kvelden, og det var ikke for å underholde gjestene. Dette var mellom kokkene. Grunnen til at jeg husker det, var stemningen som oppstod: Den konsentrerte oppmerksomheten i ansiktene, den lavmælte samtalen, følelsen av at de tilhørte et bror- og søsterskap av mestere og læringer.

Det var ”kunnskap i aksjon”, en læringsprosess som ikke skjedde utenfor arbeidet, på kurs eller når de kom hjem, men der og da, tett på det andre de holdt på med. En pause og et pust i en ellers hektisk kveld.

Det andre eksemplet er fra min egen arbeidsplass. I disse dager dukker det opp en del e-poster i innboksen, sendt av stipendiater som skal ha fremlegg på det årlige, interne desembersemina-

ret. De ansatte som får disse e-postene skriver ut vedleggene og leser gjennom dem frem mot samlingen. Noen leses kjapt. Men de tekstene en skal gi respons på, de leses så grundig en klarer.

Så er dagen der. De involverte tusler inn i seminarrømmet. Og for å si det med en gang: Den trolske stemningen fra restauranten inntreffer ikke. Det er ytre sett begivenhetsløst, definitivt uten fonge kokkeluer eller høytidsklede gjester.

Tre kvarter per stipendiat. Først sier hun/han litt om prosjektet; så gir en annen stipendiat tilbakemelding, så to ansatte med sine forberedte responser, så åpen samtale, og så oppsummering. Kort pause. Nytt fremlegg, med samme liturgi.

Likevel: Jo lenger jeg har vært med på slike seminarer,

desto større pris setter jeg på dem. For under den tilsynelatende begivenhetsløse overflaten er det faktisk intenst. Kolleger har lest, og de bringer nå sine lesninger, sine fortolkninger, sine blikk på svakheter og styrker, begrensninger og muligheter til den teksten som ligger på bordet.

Innspillene gjelder mer enn det lille fremlegget. For det første leses det i sammenheng med prosjektet som helhet. Er problemstillingen fortsatt treffende? Henger metode og teori sammen? Og for det andre: Responser gjelder mer enn tekst, men også et levende menneske, henne eller ham som har skrevet, levert.

De som gir respons, har selv vært der stipendiaten nå er. Det er en uttalt solidaritet med den

Det er en uttalt solidaritet med den som har gjort seg sårbar ved å legge frem en uferdig tekst.

Likevel: Jo lenger jeg har vært med på slike seminarer,

desto større pris setter jeg på dem. For under den tilsynelatende begivenhetsløse overflaten er det faktisk intenst. Kolleger har lest, og de bringer nå sine lesninger, sine fortolkninger, sine blikk på svakheter og styrker, begrensninger og muligheter til den teksten som ligger på bordet.

Innspillene gjelder mer enn det lille fremlegget. For det første leses det i sammenheng med prosjektet som helhet. Er problemstillingen fortsatt treffende? Henger metode og teori sammen? Og for det andre: Responser gjelder mer enn tekst, men også et levende menneske, henne eller ham som har skrevet, levert.

De som gir respons, har selv vært der stipendiaten nå er. Det er en uttalt solidaritet med den

som har gjort seg sårbar ved å legge frem en uferdig tekst. Det er håp om at det skal bære helt frem, at viktig kunnskap utvikles, at faget blir beveget fremover, og at det ender med disputas. Men det er ikke sikkert. Det står altså noe på spill.

Kokken og professoren. Kjøkkenbenken og hesteskoen av bord og stoler. På hver sin måte er de eksempler på intense læringsprosesser som finner sted *in situ*. Ny kunnskap bringes inn, kanskje inspirert av en trend i Peru eller en publikasjon i et amerikansk tidskrift, blandet inn i det vi driver med her og nå, bare et bittelite skritt fra den vanlige arbeidsdagen.

Howdan er det med slike prosesser i menighetsprestens hverdag? Finner vi de små pustene og pausene, og klarer vi å gjøre dem intense nok? Når gir vi hverandre full, solidarisk, kritisk og konstruktiv oppmerksomhet tett på arbeidsopp-gavene?

Det mangler absolutt ikke arenaer for læring. De siste årene er det blitt skapt noen nye. For det første går prester i arbeidsveiledning, noen i av-grensede perioder, andre langsgående. Det er verdifullt, men befinner seg samtidig mer enn et halvt skritt unna arbeidshverdagen, ofte med mer fokus på prestens egen erfaringsbearbeidelse enn direkte på kvaliteten i utførelsen av arbeidsopp-gavene.

Enda nyere er ulike fora på Facebook (f.eks. ”Prekeskapet” og ”Presteskapet”), som ikke er så ensidig lokale, ”ansikt til ansikt” som presters erfaringsdeling gjerne har vært. Det er bra, men de kan ikke erstatte den nærgående, idet-du-jobber-med-det-intensiteten som preget kokkens eksperiment og professorens respons.

Det er forskjeller mellom kokken og presten, mellom academia og kirken, som gjør at det ikke

Finner vi de små pustene og pausene, og klarer vi å gjøre dem intense nok?

er så enkelt å etablere de intensive læringsrommene jeg har beskrevet. Å betjene en gudstjenestemenighet og et sokn er mer komplekst enn å servere mat til en spisesal. Det meste av det prester gjør, spilles ut i en vev av relasjoner som gjør det vanskeligere å fastholde dem i et vurderende blikk enn med en matrett eller en akademisk tekst. Prester beveger seg mellom langt flere ulike aktiviteter og rom enn det kokken og akademikeren gjør; de er mer generalister enn spesialister. Kvalitetskriteriene er mer sammensatte; fordelingen av autoritet mellom den erfarne og nybegynneren er mindre klar.

Likevel: Burde vi eksperimentert mer med å etablere læringsarenaer, tett på egne praksiser og tett på hverandre? Jeg vet ikke konkret hva det skulle vært, en måtte ha prøvd seg frem. Men kanskje øve sammen for en gudstjeneste, finne frem til en mer presis måte å snakke gjennom en kirkelig handling, legge læringsteorier over konfirmantarbeidet vårt, snakke sammen om hva vi erfarte når vi nå ba sammen og leste Skriften sammen?

For noen uker siden fikk jeg en tilbakemelding som antyder at dette skjer allerede. Det var siste samling med *Kunsten å snekre en preken*, et kurs som nå har gått i mange runder. Vi får mye hyggelig respons, og det fineste er at så mange forteller at det å lære seg teoretiske begreper, og å bruke dem i den kollegiale samtalen, har fornyet prostiet. Så kanskje det er en av mange veier å gå: Senkede skuldre, høynet intensitet og noen læringsprosesser som bringer både den enkelte og arbeidsfellesskapet fremover.

FREDRIK SAXEGAARD
FREDRIK.SAXEGAARD@MF.NO

Siste nytt fra evangeliene er en artikkelserie som gir innblikk i ny forskning på de fire mest sentrale skriftene i kirken og i prestetjenesten. I tillegg presenteres og vurderes aktuelle kommentarer. I denne utgaven skriver stipendiat ved MF, Per Kristian Hovden Sætre, om Matteus. Nestemann ut er professor Karl Olav Sandnes om Markus (antakelig i nr. 4/2019).

SERIØS KONKURRANSE FOR TOKJELDEHYPOTHESEN MÅLGRUPPE ALLE KRISTNE? JØDISK TEKST! MATTEUS-FORSKINGA I DAG

AV PER KRISTIAN HOVDEN SÆTRE
PER.K.SATRE@MF.NO

Det er spennande tider i forskinga på evangelia. Mangfaldet er stort og utgjevingstakten er høg. Metodane frå den historisk-kritiske forskinga er vidareutvikla og lever godt saman med nyare teoretiske innsikter. Kunnskap frå ei lang rekkje felt og eit stadig breiare tilfang av kjelder vert brukt for å prøve å få ei betre forståing av kva tekstane kunne bety den gongen dei vart skrivne, og korleis dei kan lesast i dag. I denne artikkelen sveipar me innom stoda for spørsmål som mange teologar kjenner frå eige studie, om kjelder, intendert publikum og opphavet i jødedomen i det fyrste århundret, medan mange andre debattar om innhaldet i evangeliet må vente til ein annan gong. Til sist kjem ei tilråding av gode kommentarar.

DET GODE, GAMLE KJELDESPØRSMÅLET

Mange teologistudentar har vel sveitta over bøkene og prøvd å teikne pilar mellom Markus og Q og L og M for å prøve å forstå korleis dei synoptiske evangelia heng saman. Kanskje har ein stussa over redaksjonskritikken si nokså mekaniske forståing av korleis tekst vert endra og justert i den eine redaksjonen etter den andre. Denne magekjensla får støtte frå forskning på litterære praksisar i antikken, munnlege overleveringar og korleis individ og fellesskap hugsar og fortel for-

tida. Resultatet er at tokjeldehypotesen i dag får seriøs konkurranse. Særleg er Farrer-hypotesen i vinden. Denne hypotesen ser Q-kjelden som eit unødvendig postulat og forklarar forholdet mellom synoptikarane med at Lukas las både Matteus og Markus. Mark Goodacre ved Duke University i Durham, NC er den viktigaste talsmannen for denne teorien, og hans *The Case Against Q* (Trinity Press, 2002) er vel verd å lese. Andre argumenterer for at Markus vart skriven sist av dei tre og er basert på dei to andre, medan andre att helst vil forklare forholdet mellom dei utfrå korleis munnlege tradisjonar fungerte. Debattboka *The Synoptic Problem: Four Views*, redigert av Stanley Porter og Bryan R. Dyer (Baker Academic, 2016), let dei viktigaste forskarane i debatten kome orde, og boka gjev eit godt oversyn over argumenta som vert brukte.

INTENDERT MÅLGRUPPE OG OPPHAVSMILJØ

Lenge forstod ein evangelia som eit produkt av heilt spesifikke fellesskap med liten kontakt med andre Jesus-truande, og Matteus-fellesskapen, Lukas-fellesskapen og Markus-fellesskapen var viktige tolkingsnøklar for å forstå evangelia. At alt ein visste om desse fellesskapane var henta frå dei same tekstane, gjorde faren for sirkelargumentasjon overhengande. I 1998 kom boka *The*

Gospels for All Christians, redigert av Richard Bauckham (Grand Rapids: Eerdmans). I denne boka argumenterer framstående britiske forskarar for at ein, utfrå det ein veit om til dømes geografisk mobilitet og korleis litteratur sirkulerte i antikken, må gå ut frå at evangelia var skrivne med alle Jesus-truande som målgruppe. Ein kan i det heile stille spørsmålet om kvifor ein i ein hovudsakleg munnleg kultur trengde skriftlege framstillingar av Jesus-forteljinga om det berre var meint til husbruk og ikkje for sirkulasjon. Bauckham har på ingen måte etablert ein ny konsensus, men debatten som boka resulterte i, har vore og er framleis ein nyttig gjennomgang av argumenta for etablerte sanningar i faget.

MATTEUS SOM JØDISK TEKST

Heilt vesentleg for å forstå Det nye testamentet er å forstå korleis desse tekstane kunne verte til i eit jødisk opphavsmiljø. Tolkingshistoria er prega av eit sterkt behov for å etablere "kristen" og "jødisk" som to ulike kategoriar. Frå det andre århundret av vert det ei viktig sak for somme, sjølv om få forskarar i dag ser for seg at dette skjedde som eitt stort og definitivt brot. Kjeldene teiknar eit bilete av mange mindre konfliktrar, komplekse relasjonar og identitetsprossar som tok hundrevis av år. Å lese den moderne oppfatninga av "jødedom" og "kristendom" som to ulike religionar inn i tekstar frå det fyrste århundret er anakronistisk, og ein må vedgå at i mykje NT-forskning har ein karikatur av jødedomen i det fyrste århundret fungert som negativ bakgrunn for å framheve Jesus og Paulus positivt. I Paulus-forskinga vart dette eit vesentleg tema etter publiseringa av E. P. Sanders si bok *Paul and Palestinian Judaism* i 1977 (Minneapolis: Fortress Press), men denne debatten pregar heile det nytestamentlege feltet. Det er òg heilt vesentleg for kyrkja å kome til rette med dette så ein ikkje repeterer negative stereotypiar om jødar både den gongen og i dag frå preikestolen. I matteusforskinga er dette særleg relevant, det er ikkje utan grunn at Matteus har vore forstått som det mest "jødiske" av evangelia. I denne samanhengen er to bøker frå det siste tiåret svært interessante. Matthias Konradt publiserte studien *Israel, Kirche und die Völker im Mattheusevangelium* i 2007

(Tübingen: Mohr Siebeck). I 2014 kom boka på engelsk som *Israel, Church and the Gentiles in the Gospel of Matthew* (oms. Kathleen Ess, Waco, TX: Baylor University Press). Professor ved TF, Anders Runesson, utgav *Divine Wrath and Salvation in Matthew* i 2016 (Minneapolis: Fortress Press). Desse to bøkene er ulike og representerer to ulike innsteg til Matteus-evangeliet, men dei prøver båe å kome til rette med korleis forholdet mellom Israel og folkeslaga er å forstå i Matteus. Felles for dei er at studiane byggjer på eit grundig eksegetisk arbeid med Matteus-teksten og eit omfattande tilfang av andre tekstar frå jødedomen i det andre tempelets tid. Konradt skriv i ein tysk tradisjon og har som ambisjon å forklare samanhengen mellom avgrensinga av Jesu virke til Israel før påske og utsendinga av apostlane til alle folkeslag i evangeliet sitt siste kapittel. Konradt argumenterer for at denne samanhengen følger naturleg av måten Jesus vert skildra som Israels Messias. Spesifikt spelar rolla som Davids-messias og hyrding for folket ei stor rolle. Kritikken av den jødiske leiarskapen går ut på at dei har svikta i rolla som hyrdingar (Sjå t.d. Esekiel 34), medan Jesus sjølv oppfyller profetiane om den gode hyrdingen. Fornynging av pakta med Israel inneber at folkeslaga vert innlemma i forsamlinga av læresveinar, i tråd med profetiane i Jesaja, men med fokus i forsamlinga og ikkje i Jerusalem. Konradt meiner at dette inneber ein positiv samheng mellom lovnadene til Israel og framhaldet i kyrkja. Konradt gjev slik ei framstilling av Matteus sin teologi utfrå koordinatar i klassisk kristen teologi. Runesson forsøker å arbeide fram eit anna innsteg. I innleiinga skriv han at motivasjonen til å arbeide med tema som dom og rettferd i Matteus kjem frå opplevinga av urettferd og undertrykking i verda i dag, samstundes som dette temaet er sentralt i Matteus, kanskje grundigare handsama der enn i noko anna nytestamentleg skrift. Runesson sitt mål er å skildre forteljingsverda i Matteus. Han identifiserer karakterar i forteljinga og grupperer dei etter om dei høyrer til innanfor Israel eller utanfor, og i dei to store hovuddelane av boka syner han korleis domskriteria gjeld desse gruppene på ulikt vis. Misjon til folkeslaga er grunnleggjande sett å innlemme dei i paktsfellesskapen og setje dei i stand

til å leve etter dei krava Gud set. Sentralt for forståinga er at Jesus i Matteus aldri avskaffar den jødiske lova (sjå Matt 5,17–20), men fastheld denne og nytolkar henne. Når tempelet i Jerusalem fell, som straff for folket sine synder og ikkje for avvisinga av Jesus, er forsoninga framleis tilgjengeleg i fellesskapen av Jesu læresveinar. Verken Jesus eller Matteus vert lutheranarar i Runesson si framstilling, og det er noko av styrken ved denne tilnærminga. Det er mange kontaktpunkt mellom Runesson og Konradt sine framstillingar av Matteus, og å lese dei saman er ei spennande øving i å sjå korleis to eksegetar i ulike faglege tradisjonar jobbar med liknande tema. Samstundes gjev det eit godt innblikk i fagdebattane som går i dag.

KOMMENTARAR

Til Matteus finst det to monumentale kommentarar, ein i tysk og ein i engelskspråkleg tradisjon, som utset både lommeboka og bokhylla for store påkjenningar. Det er Ulrich Luz sin kommentar i Hermeneia-serien (Minneapolis: Fortress Press, 2001–2007) og W. D. Davies og Dale C. Allison sin i serien International Critical Commentary (Edinburgh: T&T Clark, 1988–1997). Davies og Allison med sine tre band på til saman 2400 sider har rom for å gå svært grundig til verks, og ein skal leite lenge for å finne tekstlege finessar dei ikkje drøftar. Kommentaren til Luz har, med 1800 sider fordelt på tre band, nesten det same detaljnivået, og i den engelske utgåva (Den tyske fyrsteutgåva kom i serien Evangelisch-Katolischer Kommentar på 1980-talet) dekkjer dei omfattande bibliografiane og fotnotane forskinga femten-tjue år lenger enn Davies og Allison. Luz var òg tidleg ute med å inkludere resepsjonshistorie i sin kommentar, og denne delen av kommentaren er svært nyttig. På papir kostar bae desse eit par-tre tusen kroner, men ein kan finne ulike digitale utgåver til ein langt rimelegare pris.

Av meir handterlege kommentarar er både R.T. France sin kommentar i serien The New International Commentary on the New Testament (Grand Rapids: Eerdmans, 2007) og John Nolland i New International Greek Testament Commentary (Grand Rapids: Eerdmans, 2005). Bae desse er grundige og tekstfokuserte. Nolland

er nyttigast for den som er interessert i den greske teksten, gjev fokuset i serien kommentaren er utgjeven i. Bae kommentarane har sine kontroversielle sider; dei representerer til dømes bae eit mindretal i forskarmiljøet når dei daterer Matteus til før år 70. Til bruk i preikeførebuingar har likevel slike debattar mindre å seie; det vesentlege er at dei gjev ein grundig og god gjennomgang av teksten og spørsmåla knytte til denne. France held eit høveleg nivå som kommentar i hylla på eit prestekontor. Den eine mangelen er at introduksjonskapitlet er for kort, sidan han berre viser til si eiga bok *Matthew: Evangelist and Teacher* (Exeter: Paternoster Press, 1989) og seier at han stort sett meiner det same 18 år seinare. For den som har sansen for Matthias Konradt si tolking av Matteus, finst òg hans kommentar til Matteus på tysk i serien Das Neue Testament Deutsch (Göttingen: V&R Academic, 2015). Formatet på kommentaren tillet ikkje omfattande fotnotar, og det finst berre ei kort litteraturliste til sist, men som ei profilert tolking av Matteus er kommentaren både interessant og nyttig.

Til bruk i preikeførebuingar er det ofte nyttig med kommentarverk som òg drøftar tekstane systematisk-teologisk. Serien Interpretation har vore nyttig for mange, men kommentarane der byrjar å verte noko gamle, samstundes som dei av og til ofrar så mykje av eksegese for å verte korte nok at dei er mindre verdifulle for å gjere seg opp eigne meiningar. Den nye serien The Two Horizons New Testament Commentary, redigert av Joel B. Green, er under utgjeving. Denne serien balanserer generelt godt mellom det bibelfaglege og systematiske, gjev korte omtalar av store forskingsdebattar og refererer vidare til relevant litteratur. I haust kom bandet til Matteus (Grand Rapids: Eerdmans, 2018), skrive av Jeannine K. Brown som spesialiserer seg i bibelsk hermeneutikk og Matteus-studie, og Kyle Roberts, professor i public theology, som elles har publisert mykje om Kierkegaard. I denne kommentaren finn ein i tillegg til ein narrativ-fokusert eksegese òg drøftingar av sentrale tema og postkoloniale, feministiske og politisk-teologiske perspektiv. Det er eigentleg berre å skrive denne på ynskjelista.

FRA BOKFRONTEN

ELLERT DAHL OP:

DET LEVENDE TREET

– VÅR TROSARV GJENNOM TIDENE

251 SIDER OSLO. ST. OLAV FORLAG 2018

ISBN 978-82-7024-343-3

Fortsatt går det gjetord om dominikaneren Ellert Dahl på Hamar. De stammer fra den tiden han virket som sogneprest i St Torfinn menighet, fra høsten 1990 til vinteren 2000. Hans foredrag om kunst tiltrakk seg mange tilhørere med ymse bakgrunn, samtidig som pater Ellert var en skattet prest, forkynner og sjelesørger i menigheten han var satt til å betjene.

Hans 90-årsdag ble på vårparten i år markert ved at St. Olav forlag utgav hans første, og nok også eneste, bok. 85 år gammel hadde pateren holdt 24 foredrag om kristen tro, høsten 2013 og våren 2014. Hvert av foredragene strakk seg over en klokke time, og det er disse som danner utgangspunkt for bokens akkurat like mange kapitler. Det skulle vise seg, skriver Dahl, at overgangen fra foredragenes lett muntlige form til bok var mer krevende enn han hadde trodd. Men for all del, han har liten grunn til å bekymre seg. Det er fortsatt en letthet, vitalitet og lekenhet som hviler over boken. Dens styrke er nettopp at

den har fått form som en fortelling om Guds vei med sitt folk, altså som en ihukommelse av hvordan Guds åpenbaring har utfoldet seg fra Abrahams tid og til i dag og møter mennesker gjennom kirkens sakramentale liv.

Forfatteren sier i forordet at ”den er skrevet for alle troende uansett, selv om den særlig tar sikte på katolske kristne”. Mangt kan sies om framstillingen. Ikke minst må det sies at det er en bok båret oppe av både visdom og vilje til å møte tilhøreren eller leseren. Begeistring og gleden over å dele de skatter som Den katolske kirke og den katolske tradisjonen forvalter, gjennomskinner side etter side. Heller ikke trenger en å undres på hva som er forfatterens ståsted og tilnærming; her møter leseren et uforfalsket vitnesbyrd om katolsk tro og praksis, som er uten snev av polemikk eller konfesjonell selvrettferdighet.

Antakelig er det slik boken kan og bør leses i en katolsk kontekst også. Pater Dahl lar seg ikke innordne i en konservativ eller liberal akse. Snarere framstår han som radikal, en som vil tilbake til røttene. Denne radikaliteten kommer blant annet til uttrykk i kapitlet om Kirken: ”For det skal alltid være *åpen himmel* mellom den troende og Gud, og hierarkiet er der for å holde veien åpen. Det er vår kristenrett å ha direkte adgang til Gud, tale med ham, være som barn og påkalle ham som Abba, Far. Hierarkiet – tross biskopenes reelle myndighet i Kirken – er *underbygning* og ikke *overbygning*, og *de troendes tjener*”. Det ville være selvbedragerisk å tenke at dette bare er ord med gyldighet for Den katolske kirke. Snarere tvert om, det kan alle kristne som har lederposisjoner ha godt av å legge seg på hjerte uavhengig av konfesjonelt ståsted.

Den som forventer å finne et arsenal av læremessige tekster fra Den katolske kirkes rike arv, vil kanskje bli forbauset over at behandlingen av det bibelske materialet tar mer plass enn hva som er tilfelle med det dogmatiske. Pateren øser rikt fra de bibelske tekstene når han utfolder innholdet i de forskjellige kapitlene i boken. Kildene han ellers benytter seg av, er liturgiske tekster, særlig messen, kirkefedrene (samt kirkens tidlige tradisjon) og noen av dokumentene fra Det annet vatikankonsil (1962–65). For mange lesere vil nok bokens 19. kapittel om ”Det kristne bilde” utgjøre et høydepunkt og bære vitnesbyrd om forfatterens erfaring av og tiltro til at bildene virkelig kan si mer enn tusen ord. Men med forutsetningen om at den som ser dem, har et visst kjennskap til eller kunnskap om kristen tro.

Et kjennetegn ved dagens norske katolisisme, delvis til forskjell fra den som utfoldet seg i årene etter 1965, er at den økumeniske åpenheten ikke lenger er tilstede i samme grad. I en viss periode var det ikke nødvendigvis slik at en måtte være opptatt i Den katolske kirkes fellesskap for å motta kommunion (nattverd) under messen. Særlig i såkalte ”blandingsekteskap” ble det åpnet opp for at den ektefellen som ikke tilhørte Den katolske kirke, likevel kunne motta nattverden.

Når Dahl berører spørsmålet om hvem som har adgang til kommunion, uttrykker han seg slik: ”Alle kan delta, men mottagelse av kommunionen forutsetter tilhørighet i Kirken.” Her er intet behov for å tale i store bokstaver; mildt, varsomt og likevel tydelig nok, slik uttrykker han seg. Og derfor er det også mange ikke-katolikker som vil ha både glede og nytte av å lese Dahls framstilling. Mangt har vi felles, og måten denne felles arven legges fram på, kan kanskje få en og annen lutheraner til å gjenkjenne de katolske elementene og arvestykkene i sin egen tradisjon og kirke også.

90-årige Dahl har gitt sin kirke, sine trosfeller og oss andre kristne en vakker, levende og dynamisk innføring i katolsk tro. Forlaget selv og en rekke anmeldere har allerede karakterisert boken som en klassiker, og jeg vil bli forbauset om de ikke får rett. Så derfor: ”Takk for 90-årsdagen, pater Ellert!” Må den være deg til glede og oss til velsignelse.

Morten Erik Stensberg

ASHLEY COCKSWORTH:

PRAYER:

A GUIDE FOR THE PERPLEXED

226 SIDER T&T CLARK, 2018

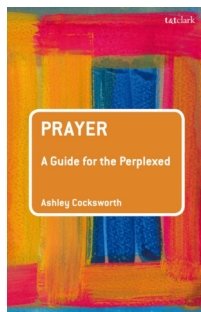
ISBN 978-0-5671-9872-3

T&T Clark (tidligere Ashgate) gir ut bokserien ”A Guide for the Perplexed”. På lignende måte som den norske serien ”En liten bok om ...”, presenteres ulike temaer i en innførende ramme. Men denne serien er fullt og helt viet teologi, og forutsetter en del forkunnskap. Tidligere utgaver har behandlet temaer som ”atonement”, ”political theology” og ”pneumatology”, og personer som Calvin, Luther, Balthasar, Schleiermacher og Zizek.

Foreløpig siste bok ut er *Prayer: A Guide for the Perplexed*, forfattet av Ashley Cocksworth. Et så sentralt tema som bønn ville sikkert fått sin egen bok før eller siden, men det fremstår samtidig ikke som tilfeldig at den kommer nå. Det er interessant å se hvor mange bøker om bønn, som er blitt utgitt de siste årene, og det er grunn til å tro at dette henger sammen med den voksende interessen for spiritualitet og for religiøse praksiser.

Boken har to innledende kapitler: Ett med utgangspunkt i historie og ett med vekt på vitenskapsteori. Deretter kommer tre kapitler som går inn på klassiske ”loci” i bønnens teologi: Dens trinitariske og dens kristologiske forankring, og forholdet til Guds forsyn. Et siste kapittel diskuterer forholdet mellom bønn og politikk.

Det historiske kapitlet er først og fremst viet en lenge glemt kirkefader som de siste tiårene har opplevd både en renessanse og revansje, Evagrius av Pontus, og hans lille skrift om bønn. Cocksworth argumenterer her for en hermeneutisk prioritering av ”writers that have been neglected

by the theological mainstream and to the sources that are not always considered as canonical as strictly doctrinal treatises” (s 19). Og den kjetterforklarte og lenge glemte Evagrius er da en god kandidat.

At bønn og teologi hører nært sammen hos Evagrius, er ikke spesielt overraskende. Cocksworth understreker imidlertid at Evagrius forstår teologi som en form for bønn. Dermed blir det å lese Evagrius ikke så mye å lære hva han skriver om bønn, som å trekkes inn i bønn. Dette gjør det kanskje enklere for en moderne leser å forstå hva som foregår i disse enkle, korthugde tekstene som samtidig gir så lite forklaringshjelp. De er korte nok til å lære seg utenat; de skal tygges og tygges på nytt. De er uttrykk for en ”grammar of participation” mer enn en ”grammar of representation”. Dermed leder de utover seg selv og gir den troende øvelse i oppmerksomhet som forbereder til møtet med Gud.

Evagrius’ bok er samtidig ikke en samling spredte aforismer, men beskriver en orden som strekker seg fra *praktiske* via *fysiske* til *teologia*. Et sentralt motiv er bønn som konversasjon, noe han forstår mer i retning av forening enn det vi gjerne legger i ordet i dag. Den troende trekkes inn i den stadig pågående samtale mellom Sønnen og Faderen.

I det andre kapitlet går Cocksworth nærmere inn på hvordan bønnepraktiser og teologiske praktiser gradvis ble skilt fra hverandre på veien fra et monastisk teologisk miljø, via middelalderens universitetskultur til modernitetens fagteologi. Han presenterer to motstridende vurderinger av denne utviklingen: På den ene side de (f.eks. D’Costa) som ser på dette som et umistelig tap for teologien, på den annen de (f.eks. Higton) som ser moderne teologi som i seg selv en åndelig praksis der deltakere strippest for kontroll og mestring, blir overveldet, må risikere å gi en fortolkning som de også kan bli kritisert for.

Cocksworth presenterer og diskuterer tre samtidige teologer som ikke bare har som ambisjon å tematisere bønn i fagteologisk refleksjon, men å la bønnepraktiser informere det teologiske prosjektet grunnleggende epistemologisk. De tre er Sarah Coakley, Rowan Williams og Nicholas Lash, og ved å prioritere særlig de to første mer

enn antyder vel Cocksworth hvilken kontekst hans egen teologi blir til innenfor. Samtidig som han er klar over kritikken som er reist mot disse, og refererer bl.a. Linn Marie Tønstads kritikk av Coakley.

I kapitlet om bønn og treenighet tar Cocksworth utgangspunkt i det gamle mottoet *lex orandi – lex credendi* og gjør dette til et strukturerende element i den videre fremstillingen. Han går tilbake til det 8. århundret der uttrykket dukket opp første gang, og er kritisk til hvordan det i vår tid har blitt satt inn i en diskusjon om makt og kontroll. Cocksworth argumenterer for at meningen ikke er å regulere hvilket av de to begrepene som skal ha prioritet over det andre, men at de står i et dialektisk forhold til hverandre. Dette får viktige konsekvenser for forholdet mellom bønnepraktiser og utviklingen av treenighetstæring.

Han beveger seg herfra til en profilert lesning av striden mellom Arius og Athanasius. Arius kunne, mener Cocksworth, med rette hevde å stå på tradisjonens side (”klassisk kristendom”) og ha den mest konsistente læren. Problemet var bare at den ikke var på høyde med kompleksiteten som var representert gjennom kristnes bønnepraktiser. Det gjaldt særlig tilbedelsen av Kristus som Gud. Teologiens oppgave er ikke å få ned spenninger, men tvert imot å gjøre bønner mer ”perplexing”.

Der den ortodokse posisjonen imidlertid sviktet, var i den underordnede plasseringen som ble gitt Den hellige ånd. Cocksworth vender her tilbake til vår tids teologer som Karl Barth og – igjen – Coakley, for å artikulere en mer pneumatologisk lære om bønn og Gud, ikke minst basert på lesning av Romerne 8.

Kapittel 4 omhandler Jesus som både bønnelærer og ”som bønn”. I tillegg drøfter kapitlet Fader vår og Jesu yppersteprestelige bønn. Cocksworth leser Lukas, Origenes, diskuterer striden med apollinarismen og argumenterer for en inkarnatorisk forståelse av kristen bønn.

Det neste kapitlet går inn på det klassiske spørsmålet om forholdet mellom menneskers bønn og Guds forsyn. Her er det tre samtalepartnere: Thomas Aquinas som økte fallhøyden i dette spørsmålet betraktelig gjennom å definere

bønn som ”begjærende”, Barth, og Kathryn Tanner. Med sistnevnte argumenterer Cocksworth for et ”ikke-konkurrerende” forhold mellom Guds og menneskers aktivitet i verden.

Det siste kapitlet har tittelen ”The Christian Life and the Politics of Prayer”. Her trekkes figuranter frem som så langt i boken har vært henviset til fotnotene: Dels representanter for det Cocksworth kaller den ekklesiologiske vendingen, altså postliberal teologi med vekt på Stanley Hauerwas, dels feministisk teologi og frigjøringssteologi. Disse to retningene har til felles en forståelse av at kirkelige praksiser med nødvendighet er politiske. Men der ekklesiologisk fundert etikk ser kirkelige praksiser som en ”alternativ polis”, forstår frigjøringssteologi bønn som et middel til å utfordre og overvinne hegemonistiske strukturer.

Avslutningsvis skriver Cocksworth om bønn og kropp, og da ikke minst kropp slik de er formet av maktdiskurser. Dermed gjør han en 180 graders vending i sin egen bok: Fra å innlede med en forståelse av bønn som noe som skjer knelende, følger han nå postkoloniale teologer som gjør oppgjør mot nettopp kneling som en måte å underkaste seg, og bli sårbar overfor, makten. Cocksworth finner imidlertid at dette stemmer godt med Evagrius’ egne tekster om bønn. I møte med demonen som kommer imot eremitten som en voldsom løve, må den bedende stå i trassig motstand. Dermed er bokens sirkel sluttet.

En vurdering? Først og fremst synes jeg Cocksworth har skrevet en god bok. Jeg har ikke forutsetninger for å bedømme hans utlegninger av de mange figurantene, men boken er profilert, lærd, klart tenkt og formulert, og derfor morsom å lese. Jeg tror de fleste vil oppleve at de lærer masse teologi, i en fin blanding av kirkefedre og helt nåtidige teologer. I tillegg gir boken begreper og diskusjoner som en kan reflektere bønnepraktiser gjennom. I det hele tatt viser boken hvor fruktbart det kan være å gå inn i teologihistorien med ett tema som ”case” eller prisme.

Gjennom å skrive en så utpreget teologisk bok tar Cocksworth et oppgjør med tendensen til å skille mellom hodets teologi på den ene side, og hjertets teologi på den annen. Han gir hjelp til å

be mer reflekterende, og reflektere mer bedende. Jeg tror at prester som leser boken, vil få ressurser til å utvikle egen spiritualitet og være en samtalepartner for andre som gjør erfaringer med bønn.

Kritiske bemerkninger? Vel, to refleksjoner som for så vidt har med hverandre å gjøre. Jeg er altså, for det første, fascinert av all lærdommen som presenteres. Utfordringen er imidlertid at den fører til at han av og til taper av syne noen helt enkle, umiddelbare og kanskje fundamentale erfaringer mange mennesker gjør når de ber. Her kunne han kanskje ha lært av Gerhard Ebeling som definitivt hadde sans for det perleplekse og komplekse, og som hadde til felles med Cocksworth at han lot bønn være et strukturerende element i teologien, men som likevel evnet å si ting enkelt: ”Wäre Gott nicht, wäre das Gebet sinnlos” (Om Gud ikke var, så ville bønnen være meningsløs). Den erfaringen glipper litt hos Cocksworth.

For det andre tolker jeg altså utgivelsen som symptomatisk for vår tids økte interesse for spiritualitet og praksiser. Likevel: Disse omfattende forskningsfeltene er dårlig representert i boken. Det er fra en side sett greit; en forfatter må gjøre noen valg. Utfordringen er at Cocksworths prosjekt er å vise hvordan praksis konstituerer teologi, og ikke bare omvendt. De henger dialektisk sammen. Men da blir spørsmålet: Hvilken bønnepraktis, og dermed hvilke bedende mennesker, er det han egentlig tenker konstituerer teologien? Her blir likheten med eldre teologiske slektninger som David Ford, Rowan Williams, Sarah Coakley og mange andre tydelig: De er svært lærde; de vil nok heller diskutere hva de skal ha til middag med Aquinas og Barth enn med naboen og den ansatte på butikken. Men hva betyr det da at ”praksiser konstituerer”, hvis de praksisene som gjør dette, i realiteten er fagteologenes egne (tenkte) praksiser? Cocksworth er bredt og dypt innlest innenfor teologifaget i stort. Men aktuelle trender, som ”lived religion” og ”ordinary theology”, er ikke godt representert.

Denne kritikken retter seg da også mot det siste kapitlet, der han vender seg bort fra de ”tradisjonelle” teologene og diskuterer med postliberale, og ikke minst postkoloniale, bidragsytere. Her er jo perspektivet nedenfra, fra de under-

tryktes og marginaliseres ståsted. Men hvem er det som fører ordet på vegne av dem? Så vidt jeg kan se, har heller ikke de forfatterne Cocksworth presenterer her, snakket systematisk med vanlige folk om deres erfaringer, f.eks. med å knele i bønn. Slik det presenteres i boken, er det mer en kritisk historisk, nesten fenomenologisk, beskrivelse av det å knele som en undertrykkende praksis.

Det kan sikkert være tatt på kornet og stemme

godt f.eks. i en sør-amerikansk kontekst. Men er det gitt at mennesker i alle slags kontekster har vondt av å knele? Kan det hende at det for mange i det minste representerer en langt mer sammensatt erfaring? Og dermed at hvorvidt det oppleves mest meningsfullt å knele, stå, sitte, gå, danse eller ligge utstrakt når vi ber, bør være et empirisk spørsmål. Også for teologien.

Fredrik Saxegaard

luther
lutherforlag.no

Ole Christian Kvarme

Forunderlig barmhjertig

Meditative vandringer i nådens landskap

Med *Forunderlig Barmhjertig* inviterer Ole Christian Kvarme til vandringer gjennom bibelske fortellinger og til undring i det han kaller nådens landskap. Boken åpner horisonten for fellesskap med fattige, fremmede og lidende, for enhet og mangfold blant kristne og et nytt møte med jøder, muslimer og mennesker av annen tro. Gjennom essayistiske betraktninger viser Kvarme hvordan Gud kommer oss i møte med sin tilgivelse gjennom Jesus Kristus og frir oss fra ondskapens makt og utrunder til barmhjertig handling. Med det krysses grenser vi ofte setter for oss selv og våre omgivelser.

349,-

Boken bestilles på www.lutherforlag.no, direkte fra forlaget – tlf 22 00 73 50 eller post@lundeforlag.no.

MÅNEDENS SALME NOVEMBER 2018

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE
ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

MIDT I ALT DET MENINGSLØSE (N13 448)

T: SVEIN ELLINGSEN 1978 M: HARALD HERRESTHAL 1977

Noen ganger opplever vi at en salme er skredder-sydd for anledningen. ”Midt i alt det meningsløse som vi møter her på jorden, blir vårt hjertes skrik en bønn.” Denne moderne klagesangen av Svein Ellingsen ble sunget på den danske minnegudstjenesten etter terrorangrepene i Norge 22. juli 2011.

Vi fulgte med på TV-overføringen fra Vor Frue kirke i København og opplevde en fulltonende menighetssang. Salmen kom med i ”Den danske salmebog” (2002), og den gode fellessangen vitnet om at salmen med Harald Herresthals melodi var godt innsunget.

Åge Haavik forteller at Svein Ellingsen en gang ble spurt om han hadde skrevet noen salmer i det siste. Han ga et nølende svar på spørsmålet. Han hadde riktignok nok skrevet ”et sangbart dikt”. Men ”for at diktet skal bli en salme, må det finne gjenklang hos en annen kunstner. En komponist må gi diktet tone, så det kan synges.” (Artikkelen ”Kirkens skattkammer” i boken ”Guds rikes skatt”, Fagbokforlaget 2013)

Diktet ”Midt i alt det meningsløse” har funnet gjenklang hos flere komponister. Det samme året som teksten første gang ble lansert i Ellingsens diktsamling ”Det skjulte nærvær” (1978), kom den ut med Egil Hovlands melodi i salmesamlingen ”Noen må våke”. Først i 1997 kom salmen med i en offisiell norsk salmebok. I salmer 1997 ble en vakker og meditativ melodi av Lars Åberg valgt. Den harmoniserer godt til teksten, men oppleves kanskje for krevende som fellessang? I Norsk salmebok 2013 har man gjort som danskene, valgt Harald Herresthals melodi. Og kanskje skjer det samme hos oss som i Danmark, at teksten får melodiske vinger og flyr inn i gudstjenestene og inn i andre sammenhenger hvor mennesker vender seg mot Gud i sin dypeste for-

tvilelse, og med livets mange ”ubesvarte *hvorfor* som dirrer i vårt hjerte”? Herresthals melodi finner vi også til en annen tekst av Svein Ellingsen, ”I de sene timers stillhet” (N13 825).

Salmen tar utgangspunkt i menneskets tvil: ”Gud, vi roper: Om du finnes, finn oss, redd oss når vi synker i vårt eget tomhets mørke.” (v 1) Mange vil kunne kjenne seg igjen i dette ropet som er i slekt med mange av klagesangene i Salmenes bok, som for eksempel Salme 130, ”Fra dypet roper jeg til deg” og Salme 13, ”Hvor lenge, Herre, vil du glemme meg for alltid?” Både i de gammeltestamentlige salmene og Ellingsens tekst vendes klagen og fortvilelsen til bønn om tro og til visshet om at Gud ikke er langt borte fra oss. Både i det første og det siste verset finner vi tilknytning til fortellingen om Jesus som stiller stormen (Matt 8,23–27). ”Redd oss når vi synker i vårt eget tomhets mørke.” (v 1) ”Om vi seirer eller synker skal vårt svake liv bli båret gjennom liv og gjennom død.” (v 4)

”Under alle dyp er Du!” lyder det i Ellingsens dikt (v 2) – og vi gjenkjenner paulinske motiver i avslutningen av det andre verset: ”Ingen makt skal kunne skille oss fra kjærlighetens allmakt.” Paulus uttrykker dette slik i Romerbrevets åttende kapittel: ”*Verken død eller liv, verken engler eller krefter, verken det som nå er eller det som kommer, eller noen makt, verken det som er i det høye eller i det dype, eller noen annen skapning, skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre.*” (Rom 8,38–39)

”Om du finnes” (v 1) blir til ”Du som finnes” i salmens avslutning: ”Du som finnes, finn oss, redd oss, la din nærhet bli vårt lys i tvilens mørke.”

Hør Birkelunden Mannskor syng salmen på NRK/TV Salmeboka minutt for minutt (16. episode).

SØNDAGSTEKSTEN

MARITA BJØRKE ÅDLAND - VEGARD F. SOLTVEIT - INGVALD ANDERSEN FRØYEN

2. SUNDAG I OPENBERRINGSTIDA - 3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN 4. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

2. SUNDAG I OPENBERRINGSTIDA

13. JANUAR 2019

Preiketekst: Joh 1,29–35

Lesetekstar: Jes 53,6–9 / Kol 1,15–20

Liturgisk farge: Grøn

TIL DAGEN:

Vi er i openberringstida, og det sanne lyset som kom til verda, skal halda fram med å skina for oss. Lat oss derfor peika på Jesus og på alt det vi får del i gjennom å tru på Gud. Og lat oss retta blikket utover og sjå på kva evangeliet betyr for våre medmenneske, og kva det betyr for oss at vi er kalla til å dela den gode bodskapen med andre. Openberringstida handlar om å sjå oppover, innover og utover for heile tida å komma djupare inn i kven Gud er, og kven vi er i fellesskap med Gud og med kvarandre.

TIL TEKSTEN:

Om vi ser på desse tre tekstane saman, handlar det altså om kven Gud er: "... Guds lam, som ber bort synda i verda" (Joh), han er den som tek straffa på seg (Jes), og han er "hovudet for kroppen, som er kyrkja". Jesus er biletet av den

usynlege Gud (Kol); han er forsonaren, skaparen, sauene som teier når han vert ført bort ... Tekstane viser oss altså ulike bilete av Gud slik at vi forstår, kanskje stykkevis og delt, meir av kven han er, vel vitande om at vi no ser "i ein spegel, i ei gâte". Viktigare enn at vi skal klara å forstå fullt ut kven Gud er, er det å aktualisera i preika denne søndagen kva det gjer med oss at Gud er Gud. Biskop Erling Utne skal ha sagt omtrent følgende: "Det ligger en usynlig lapp på alle prekestoler. Der står det: Kjære predikant, vi vil så gjerne se Jesus. Hilsen menigheten." Kanskje dette er dagen då vi skal la bibelkommentarane stå i hylla og heller fullt og heilt ta utgangspunkt i eiga tru og eige liv?

TIL PREIKA:

Då eg var ung, var eg på leir. Eit av høgdepunkta var delekvelden den siste kvelden. Det var eit lite kaos av sentimentalitet, vedkjenning av synder, openberringar og alt anna som hadde magasinert seg opp etter ei helg på åndeleg opptur. Vi kom med våre vitnemål på rekke og rad; det var sterkt og det var fint, mens nokon, både av dei som var der, og dei som hadde eit utanforblikk på det heile, nok kanskje ville seia at vi var litt tatt av stemninga og let oss riva med i massesuggesjonen. Men det betydde noko for oss. Det må det ha gjort, for eg hugsar det framleis, og eg kan til og med hugsa kva bibelvers både eg og andre delte. Vi var frimodige. Det frimodet har bleikna hjå meg. Gjennom teksten for denne søndagen blir eg minna om verdien av klar tale, av vitnemål

og frimod.

Det er mange måtar å vitna på, og kanskje er ikkje den aller beste alltid å dra i veg med kva Jesus betyr i mitt liv. Vi kan vitna gjennom å gjera gode ting for andre, å vera ein god neste, å gi av det vi har, osv. Men i dag vil eg slå eit slag for det gode, gamle vitnemålet, det som er eit statement som plasserer oss der vi høyrer heime, i Guds verd. Overskrifta over evangelieteksten i dag er "Døyparen vitnar". Gjennom sitt vitnemål sa han kven han var. Eller han sa kanskje meir om kven han ikkje var. Vi skal ikkje snakka ned oss sjølve, men av og til kan det kanskje, i vår tid, vera frigjerande å snakka om kven vi er i Kristus – og dermed leggja av noko av sjølvprestasjonane som på mange vis er i ferd med å gjera dagens unge og foreldre utslitne – fordi Gud er den som samlar oss når vi går oss vill som sauer. Gud er den som går i førevegen, som går i forsvar for oss, som går i døden for oss. Gud er den som har skapt oss, Gud er før alt. I dette får eg leva. Dette er også historia om mitt liv, om ein som løftar meg opp, som ber meg, som tar jobben for meg, som møter meg i dei hendingane livet møter meg med. Det er bodskapen, den glade, om frigjering frå meg sjølv og samtidig vegen tilbake til meg sjølv.

Ikkje berre her i Noreg er vi bundne av krav og idear om korleis livet skal vera. Stykkevis og delt får vi her i Norge inntrykk av, via buddhistiske idear og andre tankar frå austleg religion og filosofi – godt filtrert på vegen inn til våre vestlege, religiøse smågodthyller – at frelsa ligg i å gå innover, at det er i oss sjølve freden ligg, at det er i oss sjølve vi skal henta krafta. Spør du ein buddhist som kostar gater i Katmandu, vil ho kanskje fortelja deg ei anna historie – om undertrykking, om eit evig hjul av håpløysheiter som rullar og går, om små moglegheiter til eit anna liv, om å vera fanga i eigen kropp og i eige liv. Vi har så lett for å lata oss blenda av det som er langt borte; vi lar oss sjarmera av buddhismen og synest dessutan det er lettare å tenna lys i ei kyrkje i utlandet. Kanskje, om vi vågar å la våre vitnemål vera klare og tydelege i vår daglege omgangskrins, vil menneske rundt oss forstå at kristendommens bodskap er det aller mest frigjerande? Mange opp-

lever det gjennom misjonsarbeid. Og det handlar sjølvsgatt ikkje berre om munnlege vitnemål om Gud, men det handlar om å bygga opp menneske, lækja øydelagde relasjonar, gi folk nye sjansar, vera Jesu hender og føter. For verken her hjå oss eller på gata i Katmandu er ingen berre det du ser. Eg er heller ikkje berre det du ser. I dag blir eg utfordra til å dela det eg har i meg, å fortelja mine vener at trua på Gud, ja, ho betyr alt for meg. Min venn som alltid slår av ein prat og tar ein kaffi om eg byr på det, har lært meg noko om dette. Han fortel meg, på tross av eit krevjande og vanskeleg liv med rus og øydelagde relasjonar, at livet er verdifullt og godt fordi han har Jesus i livet sitt. Eit enkelt og klart vitnemål. Tryggleik og frimod – han er eit oppreist menneske, og han veit det sjølv om han sjølv også ser og reflekterer over at han er nedst på samfunnets rangstige. Ingen er berre det du ser.

Johannes døyparen vitna om kven Jesus var, og kven han sjølv dermed var, kva han blei i møte med Jesus. Kanskje skal vi nytta denne dagen til å komma med våre personlege vitnemål frå preikestolen, om kven Jesus er, kva det han har gjort for oss, betyr? Kanskje det er den beste måten vi kan peika på Jesus denne dagen? For den personlege trua betyr vel noko for oss også? Kanskje det å finna fram grunntonen i vår eiga tru kan opna opp for at andre si tru skal bli synleg. Det trur eg!

TIL GUDSTENESTA:

I openberringstida oppfordrar eg til aktivt å trekka inn kyrkjelyden sitt misjonsprosjekt og dei ressursane som ligg i det. Inviter ein misjonær; lag ei samtalepreike, legg misjonsarbeidet inn i forbønna; ha infomateriell på kyrkjekaffien; trekk det inn i preika.

SALMESETEL (i uprioritert rekkefølge):

Nr. 695: Rop det ut, nr. 86: Navnet Jesus, nr. 100: I dager og år, nr. 101: Kristus er verdens lys, nr. 104: I et skur ved Betlehem, nr. 605: Opp, jublende sang, nr. 610: Du opnar, vår evige Fader, nr. 690 Reis deg, Guds menighet.

MARITA BJØRKE ÅDLAND
PREST I SLEMMESTAD OG NÆRSNES
MARITABJORKEADLAND@GMAIL.COM

3. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

20. JANUAR 2019

Prekentekest: Joh 1,15–18

Lesetekster: 2 Mos 3,13–15 / 1 Kor 8, 5–6

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN:

Åpenbaringstiden er særlig viet misjonstematikk i Den norske kirke. Misjon utfordrer oss i vårt felles forvalteransvar overfor skaperverket. Misjon gir innsyn og utsyn. Misjon handler om oss selv. Misjon gjelder vår neste. Misjon er å ta del i Guds hjerte for folkeslagene og det jødiske folk. Misjon er å dele av det vi har fått – *nåde over nåde*.

TIL TEKSTEN:

1,15: Johannes døperen blir beskrevet som et *vitne* og en *røst som roper i ødemarken*. Jesus sier at han er den *Elia som skulle komme* (Matt 11,14). Slik er både døperens ord, person og gjerning et vitnesbyrd om Messias. Verset viser også til Jesu preeksistens.

1,16: Guds nåde og frelse er for alle mennesker, både jøder og hedninger. Dette har vært Guds evige hensikt å gi sin nåde og frelse til alle mennesker. Jødernes frelsesvei er også vår vei til frelse og fred med Gud – evangeliet.

1,17: Verset kan ikke brukes som et argument for at det verken finnes nåde eller sannhet i GT, eller for å sette NT opp mot GT. En slik tolkning samstemmer ikke med resten av Johannesevangeliet; se f.eks. 5,46–47. Nåde og sannet preger hele Guds ord. Poenget er at det er ved evangeliet om Jesus mennesker, både jøder og hedninger, blir frelst. Jesu budskap og person står i en kontinuerlig sammenheng med Det gamle testamentet og dets profetier, og det er kontinuiteten Johannes er opptatt av å framheve i sitt evangelium. Hans

hovedpoeng er å vise at Jesus er Messias, Guds Sønn, og at vi ved troen skal ha liv i hans navn (Joh 20,30–31).

1,18: *Innsikt – studieutgave til Det nye testamentet kommenterer verset slik: Faderen er den skjulte Gud, som Sønnen åpenbarer, en åpenbaring som manifesteres både gjennom den gamle og nye pakts åpenbaringshistorie, idet Sønnen er mellommann og midler gjennom Faderen og det skapte, (Kol 1,16; 1 Tim 2,5).*

TIL PREKENEN:

Prekenforslaget er konstruert i to deler. Den første gir noen tips til å lese og forstå evangelieteksten ut fra et jødisk perspektiv, mens den andre delen omhandler vårt ansvar om å dele evangeliet med det jødiske folk.

Evangelieteksten i en jødisk kontekst

Samarbeid Menighet og Misjon (SMM) er en god, bred og mangfoldig plattform for teologi, misjon og nettverk. Gjennom samarbeidet utfordres, inspireres og engasjeres vi til et bredt og mangfoldig misjonsengasjement. Samarbeidet er formelt og forpliktende, og hvert bispedømme har samarbeidsstillinger.

Den Norske Israelsmisjon (DNI) har vært med i SMM siden oppstarten. DNI har siden 1844 arbeidet med det jødiske folk og har dermed lang erfaring og er en ressurs for menigheter i Norge. Spisskompetansen til DNI er blant annet er troens bibelsk-jødiske røtter, Bibelens jødiske kontekst, jødedom og jesustroende jøder (messianske jøder).

Det er nyttig og lærerikt å lese bibelteksten ut fra en jødisk kontekst og kultur. Dagens messianske jøder har en dyp og ekte Messias-glede som er en kilde til berikelse og lærdom for oss. Vi skal ikke kopiere dem i ett og alt, men lære av og med dem. Den messianske bevegelse startet på 1970-tallet og kjennetegnes av sin forankring i sin jødiske identitet og en sterk jesustro.

Jews for Jesus er en av DNIs samarbeidspartnere og er en misjonsorganisasjon som i hovedsak består av messianske jøder. På deres nettside er det en tekstutleggelse av dagens evangelietekst tilgjengelig fra: <https://jewsforjesus.org/>

publications/newsletter/newsletter-may-1991/grace-upon-grace/. Artikkelforfatteren skriver: *John was a Hebrew thinker who wrote from his own frame of reference and culture. In light of his Jewishness, consider his words in John 1:14–17 about grace and truth and law.* Jeg kommer ikke til å referere til denne artikkelen videre, men anbefaler å lese deres betraktninger.

Evangeliet tilbake til jødene

Gud valgte å åpenbare sitt ord og sin frelse gjennom det jødiske folk. Johannes døperen og apostelen Johannes var begge jøder som vitnet og forkynte Guds frelse og nåde – Jesus fra Nasaret. Jesus-bevegelsen begynte med jesustroende jøder som vitnet både for jøder og ikke-jøder om omvendelse til Gud og troen på Herren Jesus (Apg 20,21). Dagens evangelietekst inneholder vitnesbyrd som er nesten 2000 år gamle, og mennesker fra alle nasjoner blir berørt, fornyet og forvandlet av dem fortsatt i dag.

Verken Johannes døperen eller apostelen Johannes forsto evangeliet som ekskluderende, men at Guds evige hensikt omhandlet alle mennesker. Helt sentralt for de første jesustroende jødene var at Israels Messias var hele verdens regningsmann – *av hans fylde har vi alle fått nåde over nåde.*

DNI's visjon er: *Evangeliet tilbake til jødene.* Det handler om å gi evangeliet, både i ord og handling, tilbake til det folket som vi fikk det fra. I dag tror kun 0,25 % av jødene i staten Israel på Jesus. Det betyr at 99,75 % av dem ikke kjenner Israels Messias. Det er en stor og viktig oppgave å dele evangeliet med dem, og det må gjøres i respekt og kjærlighet.

En av grunnene til at få jøder tror på Jesus, forklares i lys av Kirkens historie overfor det jødiske folk. Det er en mørk og tragisk historie. Et eksempel er *Judensau* – jødesvin/jødesugge – en form for kunst/figurer fra det 13. århundre, som illustrerer jødernes omgang med svin/griser. Ofte er det jøder som patter på ei stor purke. Figurene ble hengt opp på rådhus og kirkebygg i Europa og er et sterkt antijudaistisk symbol. Vi finner også skilt av nyere dato, som sier: *Christians only – Jews not allowed.*

En kamerat av meg er vokst opp like ved Nasa-

ret i Israel. Han trodde at NT handlet om hat og jødeforfølgelse, helt til han åpnet og leste en fullkommen Bibel (GT og NT) da han var 27 år gammel. Denne fikk han mens han var på reise i New Zealand. For første gang i sitt liv leste han tekster fra NT hvor han lese: *Dette er attetavlen til Jesus Messias, Davids sønn og Abrahams sønn.* Denne oppdagelsen var livsforvandlende for ham. Aldri før hadde han lest noe mer jødisk enn NT, en jødisk bok om Israels Messias, skrevet av jøder i Israel. Videre forsto han at boken slett ikke handlet om hat og forfølgelse, men om kjærlighet, fred og forsoning.

Kirken har et medansvar for jødisk diskriminering over århundrer, noe som har ført til at få jøder i dag tror på Jesus som Messias. Det er også en utbredt forståelse i den jødiske verden at jøder som tror på Jesus, er forrædere – de har gått over til fienden. Samtidig har vi et ansvar. Kirken har et misjonsansvar overfor alle mennesker og hele skaperverket, og særskilt har vi et ansvar overfor det folket vi har fått budskapet fra – det jødiske folk.

En annen jesustroende jøde er Avi Snyder. I 2017 skrev han en utfordrende, engasjerende og viktig misjonsbok. Lunde Forlag oversatte boken til norsk våren 2018, sammen med Den Norske Israelmisjon, med tittelen: *Jøder trenger ikke Jesus – og andre misforståelser.* Gjennom korte og letteste kapitler tar Snyder oss med på en sterk og utfordrende reise gjennom Bibelen og historien. Ole Chr. Kvarme, Elin L. Fagerbakke, Rolf Kjøde, Øyvind Åsland og Rolf G. Heitmann skriver forordet til boken og anbefaler den til alle som tror. Kvarme skriver bl.a.: *Som en Paulus er han (Snyder) ofte skarp i sine analyser og refleksjoner, og det er forfriskende når han tar et oppgjør med mange tilvante tankesett. Nettopp derfor er boken også verdt å lese. Heitmann skriver: Hvis ikke Jesus er jødernes Messias, kan han heller ikke være verdens frelser [...] sann kjærlighet leder jødene til livskilden, Jesus Messias. Derfor er det vårt felles ansvar å gi Jesus tilbake til jødene.*

VEGARD F. SOLTVEIT
ASSISTERENDE GENERALSEKRETÆR
DEN NORSKE ISRAELSMISJON
VEGARD@ISRAELSMISJONEN.NO

4. SØNDAG I ÅPENBARINGSTIDEN

27. JANUAR 2019

Prekatekst: Ordsp 14, 21–22.25.31

Lesetekster: Fil 1,20 / Luk 13,10–17

Liturgisk farge: Grønn.

TIL DAGEN

Vi er i åpenbaringstiden der Jesus gjør kjent for oss hvem han er, og hvorfor han er kommet til verden. Vi er fremdeles ”i lyset fra julen”. Denne søndagen møter vi imidlertid ord som utfordrer det bestående, og som hever røsten til forsvar for de minste i samfunnet, de undertrykte, fattige og syke. Her blir julens lys et avslørende lys som avdekker urett, og som utfordrer til et annerledes liv.

Selv om bibeltekstene er gamle, skal vi være ganske følelseskalde om vi klarer å holde på avstand den utfordringen som tekstene også gir oss i dag. Hvem er vi på parti med? Står jeg, som Gud, på de svakes side? Er jeg den som hever røsten når usant blir sagt, eller noen blir holdt nede? Tør vi å utfordre det bestående og de mektige i kirke og samfunn, slik både Jesus og Paulus gjorde, når det kreves av oss?

TIL TEKSTEN

Det er ikke ofte at tekster fra visdomslitteraturen er prekatekst, og derfor er det å få forkynne fra Ordspråkene en spennende utfordring. Her møter vi innholdsmettede visdomsord, og tematikken dreier seg om vårt forhold til våre medmennesker, og da spesielt de fattige, svake og undertrykte.

”Synd gjør den som forakter sin neste, salig er den som viser medynk med de fattige.

De som tenker ut ondt, farer alltid vill, de som har godt i sinne møter godhet og troskap. (v 21–22)

Et sannferdig vitne berger liv, den som farer med løgn, er en sviker. (v 25)

Den som undertrykker den svake, håner hans skaper, den som hjelper den fattige gir Gud ære.” (v 31)

Disse versene er ikke låst av en bestemt kontekst eller fortelling, men har allmenngyldig verdi og tar i dag farge av de to andre bibeltekstene den er satt sammen med, fra Det nye testamentet.

I lys av åpenbaringstiden kan vi si at ordene fra Ordspråkene passer helt og fullt på hvem Jesus var, og hvordan han møtte mennesker. Slik levde Jesus. Han er ”et sannferdig vitne”, og ”han berger liv”.

TIL PREKENEN

Dagens bibeltekster gir en unik mulighet til å vise hvorfor det evangeliserende og diakonale arbeidet i kirke og misjon henger uløselig sammen. I Jesu eget liv hang det sammen, og i visdomslitteraturen i GT ser vi at ord og handling aldri kan skilles. ”Don’t just talk the talk, – walk the talk!”

Med utgangspunkt i evangelieteksten fra Lukas, der Jesus helbreder en syk kvinne på sabbaten, ser vi at rettroenheten og regelfromheten utfordres av det mennesket som står rett foran deg, og som trenger deg nå. Jesus gir ikke de skriftlærde slingringsmonn: Å avhjelpe et menneskes nød og å sette en annen fri går ikke på akkord med Guds krav om å helligholde hviledagen eller å sette Gud først.

Fra Filipperebrevet hører vi ett enkelt vers skrevet av Paulus som sitter i fangenskap for sin tro og for sin tjeneste. Han sitter i lenker og håper at hans liv og hans tjeneste ikke skal bli til skamme, men at Kristus gjennom alt skal bli opphøyd.

Om vi lar setningene fra ordspråkene speile seg i de to andre tekstene, kan vi ane et dypt alvor som utfordrer oss. Gud møter oss i gudstjenesten, i våre stille stunder og i våre kristne fellesskap, men Gud møter oss også gjennom de menneskene vi utfordres av i hverdagen vår, og når vi hører om all nøden i verden. Om vi bare vil forholde oss til det éne gudsmøtet, det som finner sted i de trygge og kjente rammene, ja, da er alvorret i dagens bibeltekster at vi setter oss selv uten-

for fellesskapet med Gud.

Å forakte sin neste.

Å tenke ut ondt mot andre.

Å fare med løgn og svik.

Å undertrykke andre mennesker.

Alt dette er handlinger og holdninger som håner Gud og hans skapning.

Det Gud kaller oss til er å lære av Jesu forbilde og:

Vise medynk med fattige.

Vise godhet og ha godt i sinne.

Fremme sannheten.

Hjelpe den fattige til sin rett.

Alt dette er "guds-tjeneste", og der disse handlingene uteblir blir selve "gudstjenesten" tom og hul. I GT ble de svake og hjelpeløse ofte eksemplifisert som enker, farløse og fremmede. Og vi kan spørre: Hvem er de svake og sårbare gruppene i vår tid og vårt lokalsamfunn?

I kirkens store internasjonale misjonsarbeid har rettighetsarbeid og kamp for undertryktes livsvilkår alltid gått hånd i hånd med forkynnelsen av evangeliet, og slik er det fremdeles. Vi vil dele troen på Jesus og bygge levende kirker, men vi vil også utrydde fattigdom og bekjempe all urettferdighet.

Det er alltid noen som forsøker å skape en motsetning mellom kirkens og misjonens diakonale arbeid og dens "egentlige" kirkebyggende oppgaver, men dette er en oppkonstruert motsetning.

I Jesus sitt møte med den alvorlig syke kvinnen i synagogen ser vi hvordan Jesus, midt i en liturgisk samling i Guds hus, plutselig skyver henne helt fremst i synsfeltet og sier: Nå er det henne det dreier seg om! Det er her vi virkelig settes på prøve nå! Jeg må være her for henne, hvis ikke kan ikke Gud være her for meg.

Jesus sier ikke at orden og regler er galt, men det blir galt når de kommer i veien for det "lille mennesket" og stenger det ute.

Hvis søndagene i åpenbaringstiden viser oss hvem Jesus er, viser han oss i dag at han ikke tåler urett og at hans hjerte banker for de minste her i verden.

1. Jesus, er et sannferdig vitne.
2. Jesus, utfordrer oss til å være sanne i all vår ferd.
3. Verden roper etter medynk, sannhet og rettferdighet.

I det lidende og undertrykte mennesket ligger det et rop, og Jesus svarer på det ropet først. Å avhjelpe sykdom og nød og å gi mennesker deres rett er ingen sekundær handling, men en refleks fra Guds bankende hjerte for alle mennesker. Slik er vår Gud, og et slikt liv er det han kaller oss til å leve.

TIL GUDSTJENESTEN

Dersom dere har syndsbekjennelsen som et ledd i gudstjenesten, kan den omtales i prekenen, og ordene gis mening sett i forhold til at vi også bekjenner for Gud alt vi har "unnlatt" å gjøre. Vår taushet i møte med uretten. Vår lettvinde omgang med sannheten.

På forbønns plass kan vi denne søndagen våge å være konkrete og be for både lokale og globale utfordringer.

Her er noen mulige salmer. Jeg vil spesielt utfordre deg til å se på de to mest "pietistiske" salmene (666 og 667) med et åpent blikk og lete etter de gode formuleringene som er der, som svarer til dagens prekentekst.

99 Jesus från Nasaret går her fram

899 Jeg tror på jordens forvandling

479 Fordi han kom

667 Kvardagskristen vil eg vera

666 Å leva det er å elska

INGVALD ANDERSEN FRØYEN
RÅDGIVER I NMS-GLOBAL
INGVALDF@NMS.NO

Vil du være prestevikar?

Se ledige vikaroppdrag

Få melding på mobil

Registrer deg gratis på kirkevikar.no

«Kirkevikar er eit svært godt program som gjer det enklare å skaffa vikar. Det sparer meg for nokre telefonar og er enkelt å bruka.»

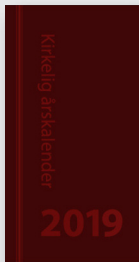
Mvh

Ludvig Bjerkreim

Prost i Sandnes

 kirkevikar.no

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2019

169,-

Kirkelig årskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av de kristne merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter.

DAGSORD 2019

159,-

Denne kalenderen er gjennom årene blitt en klassiker. Fin på kjøkkenveggen, over skrivebordet eller hvor det måtte være. Vakre og profesjonelle naturfotografier for hver måned. Bibelord for hver dag i forlengelsen av søndagens tekster.

Kjøp kalenderne på www.lutherforlag.no eller hos din lokale bokhandel.

www.lutherforlag.no

PRIORITY

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, sokneprest Kjersti Gautestad Norheim og praktikumsleder Fredrik Saxegaard. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 625,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 850,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>